

De la casa del pagès a l'establiment turístic: una nova via de conservació de la Masia rural a Catalunya

Gemma Francès Tudel

Professora del Departament d'Economia Aplicada

gemma.frances@uab.cat

Bio

Doctora en economia treballa a la Diputació de Barcelona des de 2008 i es professora associada al Departament d'Economia Aplicada de la Universitat de Barcelona des de 2003. Especialitzada en temes relacionats amb el desenvolupament rural i el turisme, la seva tesi doctoral es va centrar en l'anàlisi de les xarxes en el turisme rural i l'agroturisme a Catalunya. Ha participat en diversos projectes europeus i nacionals, màsters i conferències relacionades amb la diversificació econòmica de les explotacions agràries, multifuncionalitat, enterpreneduria en les zones rurals i avaluació de projectes de desenvolupament rural com el Leader. En l'actualitat és coordinadora de la secció d'Estudis Rurals de la ICEA.

Resum

El turisme rural es avui dia una alternativa d'oci i temps lliure envers a altres ofertes turístiques més massives dels espais litorals i d'interior. El turisme rural ha obert noves expectatives d'activitat econòmica per a les àrees rurals i els seus habitants. L'oferta d'allotjament de turisme rural descansa fonamentalment en les masies, masoveries i cases de poble existents que han estat recuperades i conservades per reconvertir-les a l'activitat turística. El marc normatiu i la recerca per part dels turistes d'una oferta turística amb estreta relació amb l'entorn natural i arquitectònic propi del món rural són dues forces que han influït de forma important en aquesta conservació.

La present comunicació s'inicia amb una revisió de la normativa dels allotjaments de turisme rural amb l'objectiu de reflectir els aspectes que han estat determinants per la conservació de les masies convertides en allotjaments turístics. En segon lloc, s'analitza l'evolució dels allotjaments de turisme rural. A continuació, es fa menció a la incorporació dels establiments de turisme rural en el sistema de categories simbolitzat per espigues, que és una aproximació a la definició del sistema de categories de qualitat en estrelles que s'aplica al sector hotelier. La comunicació finalitza amb unes conclusions.

Paraules Claus: turisme rural, agroturisme, Masies, Normativa reguladora, sistemes de qualitat

Resumen

El turismo rural se ha convertido en una alternativa de ocio y tiempo libre en relación a otras ofertas turísticas más masivas tanto en los espacios litorales y de interior. El turismo rural ha abierto nuevas expectativas de actividad económica para las áreas rurales y sus habitantes. La oferta de alojamiento de turismo rural descansa fundamentalmente en las "*Residències Casa de Pagès i Cases de Poble*", residencias tradicionales de los habitantes de los municipios rurales que han sido recuperadas y conservadas para el uso turístico. El marco normativo y la búsqueda por parte de los turistas de una oferta turística vinculada con el entorno natural y el patrimonio arquitectónico propio del mundo rural son dos fuerzas que han influido de forma importante en esta conservación.

La presente comunicación se inicia con una revisión de la normativa de los alojamientos

de turismo rural con el objetivo de reflejar los aspectos que han sido determinantes para la conservación de las masías convertidas en alojamientos turísticos. En segundo lugar, se analiza la evolución de los alojamientos de turismo rural. A continuación, se hace mención a la incorporación de los establecimientos de turismo rural en el sistema de categorías simbolizado por espigas, que es una aproximación a la definición del sistema de categorías de calidad en estrellas que se aplica al sector hotelero. La comunicación finaliza con unas conclusiones.

Palabras claves: turismo rural, agroturismo, Masies, Normativa reguladora, sistemas de calidad.

Resume

Rural tourism has become an alternative of leisure and tourism mass activities both in coastal and inland areas. Rural tourism has opened new ways of economic activity for rural areas and their inhabitants. The accommodation of rural tourism is based on the "Residències Casa de Pagès –and "Cases de Poble –farmhouses and traditional rural houses-", which are the traditional residences of the rural inhabitants. Most of these rural dwellings have been recovered and preserved for tourist use. The regulatory framework and the tourist demands on a touristic product in close relation with the natural environment and the architectural heritage are two forces that have influenced significantly in this conservation.

This communication starts with a review of the regulatory framework of rural tourism accommodation in order to reflect the issues that have been crucial to the conservation of the Masies – farmhouses- converted into tourist accommodation. Second, the development of rural tourism accommodation is analysed, as well as, the quality system introduced in 2010 in Catalonia, similar to the starts in hotels, here the symbol are the spikes. The communication ends with some conclusions.

Key words: rural tourism, agritourism, Masies, Regulatory framework, quality systems.

De la casa del pagès a l'establiment turístic: una nova via de conservació de la Masia rural a Catalunya

Gemma Francès Tudel

Professora del Departament d'Economia Aplicada

gemma.frances@uab.cat

Introducció

El turisme rural s'ha constituït progressivament com una alternativa d'oci i temps lliure, envers el turisme tradicional de sol i platja i altres ofertes més massives que es realitzen en els espais rurals d'interior (Bayón, F., 1999, Cánoves, G. et alt., 2012). El turisme rural ha obert noves expectatives d'activitat econòmica i formes de vida per als habitants de les àrees rurals, territoris que s'enfronten a importants desequilibris estructurals i dificultats de desenvolupament tant agrari com industrial (Francès,G.; 2002; 2007a). El turisme rural descansa fonamentalment en una oferta d'allotjament específica, la Residència Casa de Pagès i l'Allotjament rural. L'èxit del turisme rural ha contribuït a la conservació i modernització d'aquest patrimoni arquitectònic rural. El marc normatiu i la recerca per part dels turistes d'una oferta turística amb estreta relació amb l'entorn natural i arquitectònic propi del món rural són dues forces que han influït de forma important en aquesta conservació.

La present comunicació s'inicia amb una revisió de la normativa que regula aquests tipus d'allotjaments amb l'objectiu de reflectir aquells aspectes que han estat determinants per la conservació i la millora de les masies, masoveries i edificis annexes a l'explotació convertides en allotjaments turístics. En segon lloc, s'analitza l'evolució dels allotjaments de turisme rural, especialment pel que fa a les modalitats de Masia i Masoveria, tal i com estableix la normativa catalana. A continuació, es fa menció a la incorporació dels establiments de turisme rural en el sistema de categories que s'inicia com a prova pilot per l'Agència Catalana de Turisme al 2010 i s'aprova al 2013 com a model de categorització dels establiments rurals a Catalunya. El sistema de categories, en espigues, és una aproximació a la definició del sistema de categories de qualitat en estrelles que s'aplica al sector hotelier. La comunicació finalitza amb unes conclusions.

2. La regulació normativa: de l'agroturisme fins als hotels rurals.

Des del moment de la transferència de l'Estat de les competències autonòmiques en matèria de turisme, la Generalitat de Catalunya és l'encarregada d'establir la normativa legal sobre l'ordenació de l'oferta d'allotjaments de turisme rural, autoritzar la seva posada en marxa i la seva inspecció. Catalunya ha estat capdavantera en la regulació dels allotjaments de turisme rural. L'any 1983 es va publicar el primer decret per aquest tipus d'allotjament. Des de 1983 s'han aprovat 5 Decrets i una Llei que regulen aquest tipus d'establiments turístics; un ritme de modificació normativa abundós que té a veure amb el ràpid i cada cop més complex desenvolupament del turisme rural a Catalunya.

- Decret 365/1983, de 4 d'agost, pel qual es crea la modalitat d'allotjament turístic "Residència-Casa de Pagès".
- Decret 214/1995 de 27 de juny, pel qual es regula la modalitat d'allotjament turístic anomenada residència-casa de pagès.
- L'any 2002 s'aprova pel Parlament de Catalunya, la Llei de Turisme de Catalunya (Llei 13/2002, de 21 de juny).
- Decret 313/2006, de 25 de juliol, que regula els establiments de turisme rural.
- Decret 183/2010, de 23 de novembre, d'establiments d'allotjament turístic..
- Decret 159/2012, de 20 de novembre, d'establiments d'allotjament turístic i d'habitatges d'ús turístic.

El Decret 365/1983 estableix les Residències Cases de Pagès -RCP- com els establiments de turisme rural. Segons aquest Decret, els requisits de la RCP eren els següents:

1. Estar ubicat en poblacions amb un nombre no superior a 1.000 habitants o bé que estiguessin fora dels nuclis urbans de població;
2. Que el titular de l'habitatge -propietari o llogater- visqués al medi rural i treballés preferentment en el sector agrari;
3. Que l'habitatge disposés de les instal·lacions i serveis mínims establerts pel Departament de Comerç i Turisme.

El Decret i la modalitat de RCP persegueix dos objectius principals. Per una banda, diversificar l'estructura productiva de les zones rurals, especialment la que fa referència a les explotacions agràries, i per altra, ampliar l'oferta turística cap a les zones d'interior (Caballé, A.; 1999, Francès, G; 2002 i 2017a).

Al 1995, s'aprova el Decret 214/1995 sobre establiments de turisme rural, i deroga el decret anterior, fruit com es diu en el propi Decret, de l'increment substancial de l'oferta turística d'interior i de muntanya i de <<la necessitat de millorar la qualitat de les instal·lacions, aclarir les diferents ofertes d'allotjament rural que existeixen i de preservar l'entorn natural i arquitectònic de la seva zona d'ubicació>>. Les Residències Casa de Pagès s'ordenen en tres grups:

- a) Masia.
- b) Casa de Poble.
- c) Allotjament Rural Independent (ARI).

Com a trets específics dels tres grups d'allotjament, la Masia correspon a l'edifici aïllat situat en el si d'una explotació agrària. La Casa de Poble és aquell habitatge unifamiliar ubicat dins d'un nucli rural. L'ARI correspondria a allotjaments annexos a la casa de poble o a la masia: són com diu el Decret <<unitat integrada en una edificació preexistent>> i generalment corresponen a edificis destinats anteriorment a tasques agrària (pallers, eres, etc.) que es transformen en allotjaments turístics.

En aquest Decret s'estableixen uns criteris més estrictes per l'adopció de les diferents modalitats de RCP, tant pel que fa a la localització de l'establiment com a les característiques del propi habitatge i del seu titular. S'estableix que els establiments de turisme rural han d'estar ubicats en l'entorn rural, ser edificacions existents anteriors a 1950, i que les reformes que es produeixen tinguin en compte el manteniment de l'arquitectura tradicional, han de ser establiments de petita dimensió i complir amb les condicions d'habitabilitat establertes per la normativa per acollir als clients. Les modalitats RCP-Masia y RCP-Casa de Poble s'inclouen en el què es considera agroturisme, ja que s'estableix com a particularitat que el titular d'ambdues modalitats <<visqui en la mateixa finca i obtingui part de les seves rendes de l'activitat agrària, ramadera o forestal>>. En canvi, la modalitat *ARI* no obliga al promotor a realitzar tasques agropecuàries. El Decret

també estableix que el titular de l'establiment ha d'acreditar l'empadronament o residència en la comarca.

L'any 2002, el Parlament de Catalunya aprova la Llei de Turisme de Catalunya (Llei 13/2002, de 21 de juny) que regula l'ordenació i la promoció del turisme. D'acord amb els articles 49 i 50 de la Llei, s'estableix que els establiments de turisme rural són aquells que es presten en els entorns rurals, i s'agrupen en dues categories:

- a) *Cases de Pagès o establiments d'agroturisme*.
- b) Allotjaments rurals.

La Llei de Turisme estableix que es regularan mitjançant Decret tant les característiques pròpies de cada un dels grups, l'establiment de categories o modalitats, l'obligació de la persona titular de residir a la mateixa explotació agrària o a la comarca, el nombre màxim d'habitants del nucli de població, entre d'altres. L'únic requisit que la Llei concreta és que els titulars de les cases de pagès han d'obtenir rendes de l'activitat agrària, ramadera o forestal.

Les Cases de Pagès són els establiments propis per desenvolupar l'agroturisme, definit com les activitats d'allotjament, prestació de serveis de restauració i d'oci-recreatives que es desenvolupen en el marc d'una explotació agrària en actiu. El fet que el promotor de l'agroturisme obtingui rendes agràries de l'explotació on desenvolupa l'activitat turística és el tret diferenciador de l'agroturisme i de l'allotjament Casa de Pagès envers els altres establiments rurals (Francès, G; 2007a).

L'any 2006 s'aprova un nou Decret que regula els establiments de turisme rural i desenvolupa els articles 49 i 50 de la Llei de Turisme de Catalunya (Decret 313/2006 de 25 de juliol). Entre les novetats cal destacar la definició de quatre modalitats: les masies, les masoveries, les cases de poble compartides i les cases de poble independents, en cada un dels grups d'establiments (Residències Casa de Pagès i Allotjaments rurals).

- La Masia és l'habitatge unifamiliar fora de nucli, que comparteix el titular amb els usuaris turístics i on es presta el servei d'allotjament en règim d'habitacions i, com a mínim, d'esmorzar.

- La Masoveria és l'habitatge unifamiliar, fora de nucli de població que es lloga en règim d'habitatge rural.
- La Casa de poble compartida és l'habitatge unifamiliar dins de nucli de població, que comparteix el titular amb els usuaris turístics i on es presta el servei d'allotjament en règim d'habitacions i, com a mínim, d'esmorzar.
- La Casa de poble independent és l'habitatge unifamiliar, en nucli de població on es presta el servei d'allotjament en règim d'habitatge rural.

Si el titular de l'establiment turístic és un pagès o pagesa que es dedica professionalment a l'activitat agrícola, ramadera o forestal, aquestes modalitats s'inclouran en la categoria Residència Casa de Pagès i s'entendrà que es realitza agroturisme. En el cas que el titular no porti a terme aquesta activitat, l'establiment s'inclou en la categoria d'allotjament rural.

Aquest Decret amplia als titulars que no obtenen rendes agràries poder compartir el seu habitatge amb els hostes, opció que no existia fins aquell moment. S'amplia, per tant, el ventall d'opcions a altres agents del territori no pagesos amb l'objectiu de beneficiar-se d'una activitat en creixement, permetent d'aquesta manera assolir l'objectiu de diversificació de rendes de la població rural i la fixació d'aquesta en el territori. Un altre element nou d'aquest Decret és que regula la possibilitat que puguin ser titulars de Cases de pagès determinades societats lligades a l'activitat agrària, una reivindicació expressada pel món agrari (Riera M.; 2005).

Altres aspectes en què s'incideix expressament fan referència a la millora de la qualitat de les prestacions de l'allotjament: augment de la mida d'habitacions i espais comuns, exigència de cambres de bany a cada habitació, augment de les mides dels llits i la limitació del nombre de places que pot oferir un mateix titular. En aquest sentit, el titular d'un establiment de turisme rural podrà explotar fins un màxim de 25 places entre totes les modalitats i no podrà explotar cap altre tipus d'establiment d'allotjament turístic. Dins la mateixa edificació no podran coexistir més de 15 places en establiments de turisme rural, siguin del mateix o diferent titular.

El respecte sobre el medi, la tranquil·litat i la integració en el paisatge són altres requisits als que obliga el Decret. Són característiques úniques que es requereixen per aquests establiments i si bé la seva valoració té un elevat grau de subjectivitat, són elements que han permès limitar o restringir la proliferació d'establiments de turisme rural, de caire més massificat i promoguts generalment per empreses turístiques (vilars rurals, ressorts, etc.), malgrat compleixin amb les característiques pròpies de l'edificació i estar ubicats en entorns rurals.

El 23 de novembre de 2010 s'aprova el Decret 183/2010 que regula els establiments turístics i entre ells els establiments de turisme rural. L'articulat referent als establiments de turisme rural no varia substancialment respecte a l'anterior Decret tant pel que fa al tipus d'allotjaments com a les característiques de la seva ubicació, dels requisits dels titulars i de l'edificació. Pel que fa a l'edificació s'apunta amb major claredat que sol s'admetrà la reconstrucció o rehabilitació que respecti la volumetria original de l'edifici i, en el cas que l'edifici o masia estigui en sòl no urbanitzable, únicament es poden recuperar quan aquests estiguin inclosos prèviament en els preceptius catàlegs locals, d'acord amb la Llei d'urbanisme vigent.

El 20 de novembre de 2012, s'aprova el darrer Decret que introdueix diverses modificacions en la regulació dels allotjaments de turisme rural: Decret 159/2012 de 20 de novembre, d'establiments d'allotjament turístic i d'habitatges d'ús turístic. Aquest Decret deroga l'anterior i és, com hem dit anteriorment, el que es manté vigent fins el dia de la redacció d'aquesta comunicació.

El Decret incorpora una major flexibilització dels criteris dels allotjaments i inclou un major nombre d'actors com a possibles titulars dels establiments de turisme rural: es redueixen els requisits de capacitat mínima, la possibilitat que les persones jurídiques puguin ser titulars d'allotjaments rurals; que pugui haver establiments de turisme rural dins dels nuclis de població de fins a 2.000 habitants, i en les modalitats de masoveries i casa de poble independent, l'eliminació de l'exigència que la persona titular hagi d'estar empadronada com a mínim tres anys per poder accedir a l'activitat.

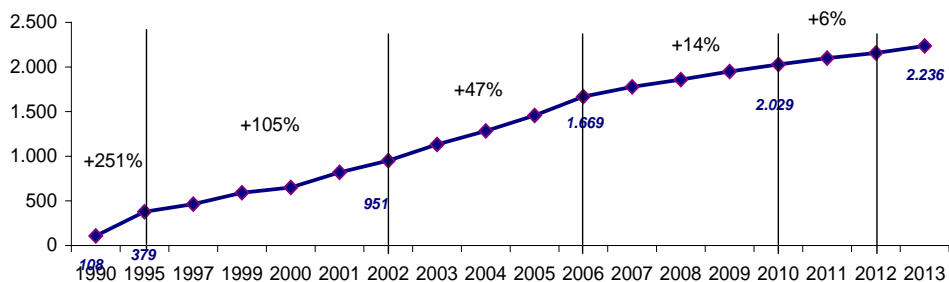
Les modificacions que s'han anat introduint al llarg dels diferents Decrets que regulen els allotjaments de turisme rural han tingut per objectiu eliminar les barreres d'accés a l'activitat, facilitant el seu desenvolupament a un ventall més ampli de perfils de titulars, però mantenint alhora els requisits que permetin al turista retrobar-se amb valors associats a la natura, la cultura tradicional i l'imaginari rural -patrimoni històric, tradicions i gastronomia local-.

2. Evolució dels allotjaments

A continuació es mostra l'evolució del nombre d'allotjaments de turisme rural segons categoria. Les estadístiques que proporciona l'Anuari estadístic de Catalunya d'Idescat mostren la relació de les quatre modalitats, sense distingir si són Residències Casa de Pagès i Allotjaments Rurals. Les dades d'evolució que es mostren a continuació segueixen, en la mesura que s'ha pogut obtenir informació, l'any posterior a l'aprovació dels diferents decrets. Fins el 1997, les dades sobre els allotjaments han estat facilitades per la Direcció General de Turisme (Francès, G. 2002).

Com es pot comprovar en el gràfic següent, l'evolució dels allotjaments de turisme rural des d'inicis de 1990 ha estat espectacular. De ser un tipus d'establiment pràcticament inexistent, ha passat a representar avui dia el 41% de tota l'oferta d'establiments turístics de Catalunya.

Gràfic 1. Evolució del nombre d'establiments de turisme rural

Font: elaboració pròpia en base a les dades d'establiments turístics d'Idescat.

L'evolució en el nombre de places es troba en consonància amb el creixement en el nombre d'establiments. La limitació a 15 places fa que la ràtio de places per establiment

es situï al voltant les 8 places per establiment en els diferents anys estudiants i suposen només el 3% de les places que ofereix tota l'oferta d'establiments turístics de Catalunya (Encuesta de alojamientos turísticos, INE).

Des de 2003, les dades que proporciona Idescat ens ofereixen informació sobre les diferents modalitats d'establiments de turisme rural. A continuació mostrem la seva evolució d'acord amb l'aprovació dels diferents decrets.

2.1. Període 2003-2006

D'acord amb els Decrets vigents, entre 2003 i 2006, el nombre d'establiments de turisme rural incrementa un 47,4%, amb 1.669 establiments el 2006. Per modalitats, l'Allotjament Rural Independent és on es concentra el major nombre d'establiments i també la modalitat d'establiment que experimenta un major creixement (55,2% en relació amb l'any 2003). La Masia i la Casa de Poble amb aproximadament uns 200 allotjaments respectivament, també tenen uns creixements importants, del 36,1% i 20%, respectivament (Taula 1).

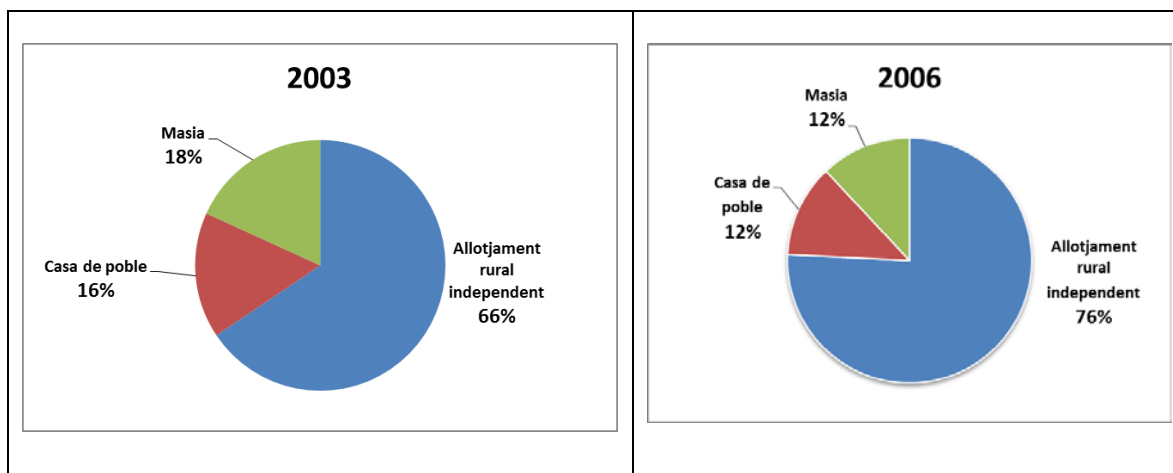
Taula 1. Nombre d'establiments de turisme rural segons modalitat d'acord amb els Decrets vigents en el període (2003-2006)

	2003	2004	2005	2006	Variació 2006-2003
Establiments rurals	1.132	1.283	1.457	1.669	47,4%
Allotjament rural independent	815	945	1.112	1.265	55,2%
Casa de poble	170	176	177	204	20,0%
Masia	147	162	168	200	36,1%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades procedents de la memòria de DICT i Idescat.

Durant el període considerat, com hem mencionat, els ARI representen el gruix dels allotjaments de turisme rural i el seu protagonisme s'intensifica al llarg dels anys. Al 2006, un 76% dels allotjaments són ARI, 10 punts percentuals més que al 2003. Les Masies representen al 2006 el 12% dels allotjaments de turisme rural (6 punts percentuals menys que al 2003).

Gràfic 2. Pes de les diferents modalitats d'establiment turístic, anys 2003 i 2006

Font: elaboració pròpia a partir de les dades procedents de la memòria de DICT i Idescat.

El nombre de places incrementa en termes absoluts però no si les mesurem per establiment. La limitació de places explica aquesta situació. Es interessant destacar que la Masia és el tipus d'allotjament amb una major capacitat pel que fa al nombre de places, al voltant de 12 places per allotjament i els ARI són els que tenen una menor dimensió. Aquest fet s'explica per la pròpia tipologia dels edificis, on la casa pairal (Masia) té una superfície més gran que els edificis annexes reconvertits en ARI.

Taula 2. Nombre de places total i nombre de places per allotjament (2003-2006)

	2003	2004	2005	2006	Variació 2003-2006
Nombre total places	9.066	10.131	11.369	12.865	41,90%

Places per allotjament	8,0	7,9	7,8	7,7
Allotjament rural independent	6,7	6,7	6,7	6,7
Casa de poble	10,8	10,7	10,8	10,2
Masia	12	12	12	11,7

Font: elaboració pròpia a partir de les dades procedents de la memòria de DICT i Idescat.

2.2. Període 2006-2013

Com hem comentat anteriorment, a partir del Decret 313/2006 i fins a l'actualitat, tant les Residència Casa de Pagès com els Allotjaments rurals es subcategoritzen en quatre modalitats: Masia, Masoveria, Casa de Poble Compartida i Casa de Poble Independent.

Des de 2007 fins 2013, el nombre d'establiments rurals ha mantingut una tendència creixent. L'increment de quasi el 26% és rellevant si tenim en compte que ens trobem en període de crisi econòmica. Entre les diferents modalitats d'establiment rural, la Masia és la que experimenta una major taxa de creixement, un 35%. Al 2013 s'han compatibilitzat 263 Masies registrades com allotjament de turisme rural. La Masoveria, que seria l'equivalent a l'extinta modalitat ARI, té un increment similar i és el tipus d'allotjament més comú. Les modalitats que tenen un menor creixement són les que es situen dins dels nuclis urbans i especialment les que ofereixen règim compartit amb els titulars, la Casa de Poble compartida.

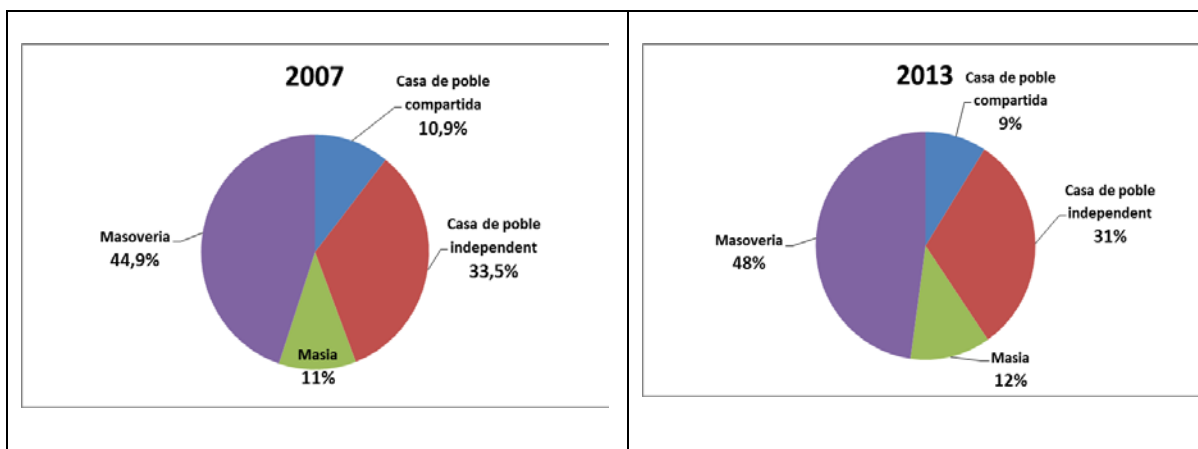
Taula 3. Nombre d'establiments de turisme rural segons modalitat d'acord amb els Decrets vigents en el període (2007-2013)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Variació 2007-2013
Establiments rurals	1.777	1.859	1.950	2.029	2.099	2.157	2.236	25,8%
Casa de poble compartida	189	194	197	197	193	202	202	6,9%
Casa de poble independent	596	614	644	662	688	695	703	18,0%
Masia	195	206	223	228	236	251	263	34,9%
Masoveria	797	845	886	942	982	1.009	1.068	34,0%

Font: elaboració pròpia a partir de les dades procedents de l'Anuari Estadístic de Catalunya, Idescat.

El gràfic següent ens mostra el pes dels diferents tipus d'allotjament rurals al 2007 i al 2013. En ambdós anys veiem que no hi ha hagut canvis substancials en quan al pes de les diferents modalitats d'allotjament rural. Al voltant de la meitat dels allotjaments rurals són Masoveries, seguides de les Cases de Poble Independent, al voltant de la tercera part. Les Masies i la Casa de poble compartida suposarien al voltant del 10%, en ambdós casos.

Gràfic 3. Pes de les diferents modalitats d'establiment turístic, anys 2007 i 2013

Font: elaboració pròpia a partir de les dades procedents de l'Anuari Estadístic de Catalunya, Idescat.

El nombre de places per allotjament (taula 4) es manté força constant al voltant de les 8 places per allotjament. La modalitat Masia, amb 12 places per allotjament, i la Casa de Poble Compartida, amb unes 10 places per allotjament, són els allotjaments amb major dimensió.

Taula 4. Evolució del nombre de places i places per establiment de turisme rural segons modalitat (2007-2013)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Variació 2007-2013
Places	13.629	14.199	15.216	15.847	16.453	16.972	17.685	29,80%

Places per allotjament	7,7	7,6	7,8	7,8	7,8	7,9	7,9
Casa de poble compartida	10,9	10,8	10,9	10,9	10,9	10,7	10,8
Casa de poble independent	6,1	6,1	6,2	6,3	6,4	6,4	6,5
Masia	12,1	12,0	12,2	12,2	12,2	12,2	12,1
Masoveria	7,0	7,0	7,1	7,2	7,2	7,2	7,3

Font: elaboració pròpia a partir de les dades procedents de l'Anuari Estadístic de Catalunya, Idescat.

L'evolució dels allotjaments rurals ens ofereix les següents lectures: la reconversió tant de les masies com de les masoveries en establiments turístics ha esdevingut una bona estratègia de reconversió durant la crisi com es veu en l'important augment d'aquests tipus d'allotjament des de 2007 fins a l'actualitat. La Masia no és el principal allotjament rural, i a falta d'un cens català sobre les mateixes no podem establir quin és el percentatge que es destinen a establiment turístic, si bé com indiquen les estadístiques la tendència és creixent. Destacar també el fortíssim augment de les masoveries, generalment edificis paral·lels i inclosos dins l'explotació agrària en allotjaments rurals. La reconversió d'aquests edificis en establiments rurals ha permès mantenir l'elevat patrimoni arquitectònic de les explotacions catalanes i la pervivència del seu llegat, gràcies a l'adaptació de l'explotació agrària a la substitució i/o complementarietat de la pròpia activitat amb el desenvolupament de l'activitat turística. Per altra banda, les modalitats en règim independent són les majoritàries i les que han tingut una evolució més positiva, com és especialment la modalitat masoveria, antic ARI, dins de l'entorn de la Masia ubicada fora dels nuclis urbans. Aquest fet podria tenir relació amb una tendent preferència dels turistes per gaudir d'una estada en un allotjament que ofereix més independència i privacitat en relació amb la tipologia en règim compartit i més similar a l'oferta dels establiments hotelers.

3. De l'activitat turística al servei de qualitat turística

La Direcció General de Turisme de Catalunya inicia al 2010 una prova pilot de viabilitat del model de categorització dels establiments de turisme rural. Basat en l'experiència del sistema d'espigues que promou l'Associació de Turisme Rural de l'Alt Urgell des dels noranta (Francès, G.; 2002 i 2007b) i amb les aportacions dels principals actors del sector, el 18 de febrer de 2013 s'aproven els criteris per a l'atorgament de categoria als establiments de turisme rural (EMO/362/2013, de 18 de febrer).

El sistema de categorització es basa en el sistema d'espigues, que equivaldria a la simbologia de les estrelles dels hotels. És un sistema que només s'aplica a Catalunya. Hi ha altres comunitats autònomes com l'andalusa que també apliquen un sistema de categories, representades gràficament per olives (Francès, G; 2007b).

Les categories classificades entre 1 a 5 espigues s'atorguen en funció de quatre grans àmbits: les característiques internes de l'habitatge (dimensió de les estances interiors, mobiliari i equipaments per a la prestació del servei); les característiques de l'edifici (edificis emblemàtics); la dotació d'equipaments i estat de conservació dels espais exteriors (piscina, barbacoa, aparcament, etc.); els serveis que s'ofereixen als hostes (àpats amb productes de la pròpia explotació i del territori) i les activitats d'oci-recreatives que es poden realitzar en el territori. D'aquesta manera, s'estableix el següent sistema de categorització:

- Bàsica: una espiga, amb estances i equipaments indispensables per a l'estada.
- Confort: dues espigues, amb un bon nivell d'estances i equipaments.
- Gran Confort: tres espigues, amb molt bon nivell d'estances i equipaments.
- Superior: quatre espigues, amb un nivell excel·lent en estances i equipaments i àmplia oferta de serveis. Entorn o edificació únics.
- Superior Premium: cinc espigues, amb un nivell excepcional en estances i equipaments. Edificació i espai emblemàtics.

El sistema de categories també estableix una distinció entre les RCP- Agroturisme amb una espiga de color ocre i l'Allotjament rural amb una espiga de color verd.

Segons els registre elaborat per l'Agència Catalana de Turisme, al 2012 es van categoritzar amb el sistema d'espigues al voltant de 512 establiments que corresponen a Masies o Masoveries en règim compartit o independent. D'acord amb l'Idescat, això suposa aproximadament el 23% del total d'establiments registrats en aquell any.

El sistema de categories és un sistema voluntari en què el titular de l'establiment ha de pagar una quota, acceptar l'auditoria i la categoria establerta. El titular es beneficia de la promoció que ofereix l'Agència Catalana de Turisme amb una guia completa i homogènia dels establiments. Malgrat hi ha certs estudis que estableixen una relació directa entre millora del rendiment empresarial i l'aplicació de sistemes de qualitat (Tanja, M.; 2000; Font; X.; 2002), en el cas dels allotjaments de turisme rural aquesta relació no es prou determinant per què els titulars dels allotjaments s'inscriguin.

La gran majoria dels 513 establiments es troben en la franja d'entre 2 i 3 espigues, que són les categories confort i gran confort respectivament. 43 allotjaments s'inscriuen dins la categoria 4 espigues, i 1 establiment amb 5 espigues. També són escassos els allotjaments amb 1 espiga.

Taula 5. Establiments rurals amb el Sistema de categories d'espigues (2012).

Espigues	Establiments rurals	% sobre el total
Categoria 1 espiga	29	5,7%
Categoria 2 espigues	205	40,0%
Categoria 3 espigues	235	45,9%
Categoria 4 espigues	43	8,4%
Categoria 5 espigues	1	0,2%
Total	513	100,0%

Font: elaboració pròpia sobre Guia d'establiments de turisme rural, 2012. Agència Catalana de Turisme.

Pel que fa a les modalitats, dels 513 establiments rurals, 267 s'inclouen en la modalitat allotjament rural, aproximadament el 52% del establiments categoritzats, mentre que la resta, 245 establiments, són masies o masoveries que practiquen l'agroturisme.

Taula 6. Establiments d'Agroturisme i Allotjaments rurals amb el Sistema d'espigues (2012).

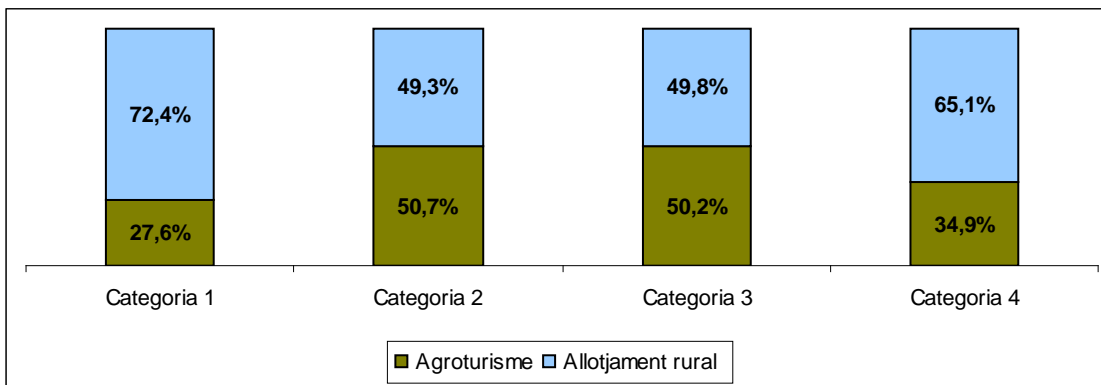
	Agroturisme	Allotjament rural	Establiments rurals
Categoria 1	8	21	29
Categoria 2	104	101	205
Categoria 3	118	117	235
Categoria 4	15	28	43
Categoria 5	1	0	1
Total	246	267	513

Font: elaboració pròpia a partir de la Guia d'establiments de turisme rural, 2012. Agència Catalana de Turisme.

Observant el gràfic 4 segons categories, del total d'establiments rurals de categoria 1 predominen els allotjaments rurals envers els d'agroturisme. Del total d'establiments de les categories 2 i 3 hi ha una proporció lleugerament superior dels establiments d'agroturisme, mentre que pel que fa a la categoria 4 hi ha una proporció major d'establiments rurals.

Tal i com es mostra a la plana web dels establiments de turisme rural de l'Agència Catalana de Turisme (<http://establimentsturistic.gencat.cat>), totes les categories destaquen pel bon nivell de conservació de les Masies i les Masoveries, mantenint en tots els casos les pautes arquitectòniques tradicionals, si bé a més nombre d'espigues s'incorporen serveis i equipaments més moderns (piscines, barbacoes, etc.).

Gràfic 4. Composició dels establiments rurals (agroturisme i allotjament rural) segons modalitats i categories (2012).

Font: elaboració pròpia a partir de la Guia d'establiments de turisme rural, 2012.

Com hem dit anteriorment, les dades d'establiments turístics que ens ofereix l'Idescat no ens permeten identificar el nombre d'allotjaments rurals per modalitat, és a dir, quins establiments són allotjaments rurals i quins són agroturisme. Per tenir una idea del que representen el nombre d'establiments d'agroturisme classificats segons el sistema de les espigues s'han consultat les dades del Cens agrari de 2009, on s'identifiquen les explotacions agràries que diversifiquen en agroturisme. Els 246 establiments d'agroturisme categoritzats representen el 36% del total d'establiments agroturístics censats (679 explotacions).

Per tant, podem dir que un bon gruix de masies i masoveries, en què els seus titulars són agricultors professionals i diversifiquen en agroturisme, disposen d'uns establiments amb unes condicions de confort acceptables. L'activitat turística ha estat un bon aliat pel manteniment del patrimoni arquitectònic de les explotacions agràries, tant pel que fa a la complementarietat de les seves rendes com al manteniment i conservació del patrimoni arquitectònic. Diversificar en turisme ha permès obtenir unes rendes complementàries o substitutives a les agràries que han permès fer front a l'alt cost que suposa mantenir el llegat patrimonial com les masies i masoveries rurals catalanes, així com beneficiar-se de les ajudes al desenvolupament rural (Bardón, E.; 1987, Francès, G.; 2002, Viladomiu, L. i Rosell, J.; 2008; entre altres).

Conclusions

Des de la dècada dels noranta, el turisme rural a Catalunya és una realitat econòmica i social significativa. En els seus inicis, el turisme rural es va focalitzar principalment en els agricultors; l'allotjament definitori del turisme rural, la Residència Casa de Pagès, visualitza l'interès de les administracions públiques per fomentar una activitat, com la turística, que permeti oferir vies complementàries de renda i de treball per aquest col·lectiu, especialment pel que fa a la dona. Aquest horitzó del desenvolupament del turisme rural s'ha ampliat a altres actors a mesura que el turisme rural es converteix en un negoci d'èxit per a les comarques rurals i les motivacions del client es fan més diverses. L'evolució normativa ha anat lligada a aquesta evolució, reduint els requisits d'accés dels titulars dels establiments de turisme rural. En canvi, l'actualització progressiva de la normativa intensifica l'exigència en quan als requisits de qualitat que han d'oferir els establiments turístics; qualitat entesa tant pel que fa a l'estat de conservació i restauració dels edificis, que han de mantenir les pautes arquitectòniques tradicionals, com pel que fa als equipaments dels propis habitatges, uns equipaments més en consonància amb els que ofereixen els establiments hotelers i els serveis que es presten al client. L'evolució dels nombre d'establiments de turisme rural mostra el predomini de les Masies o Masoveries que ofereixen el servei d'allotjament independentment de la llar on viuen els titulars. Aquest fet podria mostrar una característica del perfil de turista que busca tranquil·litat i una certa intimitat envers a altres tipologies més en consonància amb l'oferta hotelera que s'ofereix també en els entorns rurals. Les dades i les diferents planes web o

gues, com la de l'Agència Catalana de Turisme (on es mostren els allotjament rurals que segueixen el sistema de categories per espigues), ens indiquen que tant els factors normatius com un determinat perfil de demanda turística en creixement durant les darreres dècades han estat factors essencials per la millora i conservació d'un dels més rics patrimonis de l'arquitectura rural: les Masies. També cal remarcar, si bé no s'ha analitzat en aquest estudi, el paper de les ajudes que des de les diferents administracions públiques s'han ofert a aquest tipus d'activitat i que han estat documentades per nombrosos autors.

Bibliografia

AGÈNCIA CATALANA DE TURISME. (2012). Guia d'establiments de Turisme Rural 2012. Categorització Espigues. En xarxa: <http://www.act.cat/>

BARDÓN, E. (1987). El Turismo Rural en España. Algunas iniciativas públicas. *Revista de Estudios Turísticos*; nº 94; pp. 63-76.

BAYÓN, F. (DIR.); 1999; *50 Años del Turismo Español. Un Análisis Histórico y Estructural*; Ed. Centro de Estudios Ramón Areces, S.A; Madrid

CABALLÉ, A. (1999); Farm tourism in Spain: a gender perspective. *Geojournal*, núm. 48, pp: 245-252.

CÀNOVES, G., GARAY, LL., Y DURO, JUAN A.(2012), Turismo rural en España: Avances y retrocesos en los últimos veinte años”, *Papers de Turisme*, núm 51, pp.7-21.

FONT, X.. (2002). Environmental certification in tourism and hospitality: progress, process and prospects. *Tourism Management*, num 23, pp:197–205

FRANCES TUDEL, G. (2002). Tesis doctoral: Teoría de redes y turismo rural en el desarrollo territorial. Facultat de Ciències Econòmiques. Universitat de Barcelona.

Francès, G. (2007a). La incidencia de las redes sociales en el desarrollo del agroturismo. *Revista de Estudios Agro-sociales*; núm 213; pp. 103-128.

Francès, G.; (2007b); Turismo rural: las ventajas de la promoción y comercialización conjunta. *Revista Española de Estudios Turísticos*; núm. 171, pp.105-114.

RIERA, M. (2005); Propostes de la Unió de Pagesos respecte l'Agroturisme. (Dccument de treball). Unió de Pagesos.

TANJA M. (2002). Environmental management of a tourist destination. A factor of tourism competitiveness. *Tourism Management*, núm. 21, pp: 65 -78

VILADOMIU,L. I ROSELL, J. (2008). Anàlisi comparatiu dels Programes de Desenvolupament Rural 2007-2013 a nivell espanyol i europeu. Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi natural.